Semt Pazarlarında Ürünlerini Pazarlayan Kadın Çiftçilerin Sosyo-Ekonomik Durumları ve Ürünlerinin Fiyat-Kalite Düzeylerine Bakış Açılarının Analizi: Çanakkale İli Örneği

B. Everest[1], S. Tan, Ö. Can Niyaz, S. Kayalak

[1] *Araş.Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü*

ÖZET

Türkiye'de istihdama katılan kadınların yaklaşık yarısı tarım sektöründe yer almaktadır. Bu durum kadın işgücünün tarımdaki önemini göstermektedir. Dolayısıyla tarım sektöründe işgücünün önemli bir kısmını karşılayan kadınların sosyo-ekonomik durumları ve tarımsal konulara bakış açıları değerlendirilmesi gereken bir konudur. Diğer taraftan tarımsal pazarlama kanallarının uzun olması sebebiyle ürün fiyatlarının üreticiler aleyhine işlediği Türkiye'de, kendi ürünlerini kendileri pazarlayan kadın çiftçilerin ele alınması da önemlidir.

Bu çalışmada Çanakkale ilindeki semt pazarlarında ürünlerini pazarlayan kadın çiftçilerin sosyo-ekonomik durumları ve ürünlerin fiyat-kalitelerine bakış açıları incelenmiştir. Çanakkale ili Merkez İlçesindeki tüm semt pazarları çalışma kapsamına alınmış, kadın çiftçilerle yüz yüze bir anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler temel istatistiksel yöntemler ve logistik regresyon ile değerlendirilmiştir. Yapılan regresyon analizlerinde nüfus, aylık gelir düzeyi, tarım dışı gelir, çiftçilik deneyimi, doğal üretim yapma, üretim faaliyeti ile ilgili eğitim almış olma, gibi faktörler çiftçi kadınların fiyatlardan memnuniyetini ve ürün kalitesine bakış açısını etkileyen ve istatistiki açıdan anlamlı faktörler olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın çiftçi, semt pazarları, sosyo-ekonomik durum, fiyat-kalite algısı, Logistik Regresyon, Çanakkale.

The Socio-Economic Status of Women Farmers Marketing Their Products in The District Bazaars and Their Perspectives on The Price and Quality of The Products: The Case of Canakkale Province

ABSTRACT

Approximately half of the women participating in employment in Turkey are in agriculture. This situation reveals the importance of female labor in agriculture. Therefore, the socio-economic status of women providing a significant portion of labor force in agricultural sector and their perspectives on agricultural subjects are important issues should be assessed. On the other hand, given product prices working disadvantageously for producers in Turkey due to long agricultural marketing channel, the evaluation of female farmers marketing their own products is also important.

In this study, the socio-economic status of women marketing their products in the district bazaars of Çanakkale province and their perspectives on the price and quality of products are examined. All districts bazaars in the central district of Canakkale province were included in the study and a face to face survey was conducted with female farmers. The data obtained were evaluated with basic statistical methods and the logistic regression. The results of regression analysis convey that some factors such as population, monthly income level, non-agricultural income, farming experience, natural production, training related to the production activities affect women farmers' price satisfaction and their perspectives and they were identified statistically significant factors.

Keywords: Women farmer, districts bazaars, socio-economic status, price-quality perception, logistic regression, Canakkale.

1. GİRİŞ

Son yıllarda kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarımdan sağlayan ailelerde, erkeklerin çoğu tarım dışı işlere yönelmek zorunda kalmıştır. Böylece kırsal alanda istihdam edilen nüfus içinde kadınların oranı yıllar içinde artış göstermiştir (Kutlar, 2009; Kutlar vd. 2013).

Türkiye'de 2004-2009 yılları arasında tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı 2004 yılı baz alınarak kadınlar ve erkekler için miktar endeksi hesaplanarak incelendiğinde; tarımda istihdam edilen nüfus içinde erkeklerin oranı 2005 yılı için 88.5, 2006 yılı için 83.0, 2007 yılı için 81.8, 2008 yılı için 84,5 ve 2009 yılı için 89.1 olarak bulunmuştur. Aynı oranlar kadınlar için ise sırasıyla 92.8, 89.4, 89.2, 91.7 ve 95.3 olarak hesaplanmıştır (TUİK, 2014). Görüldüğü gibi tarımda istihdam edilenler arasında erkelerin sayısı kadınlara göre daha fazla azalmıştır.

İlave olarak kırsal kesimde kadınların işgücüne katılım oranlarının kentlere kıyasla daha yüksek olduğunun tespit edilmesi, kentlerden farklı olarak; kadınların çoğunlukla ücretsiz aile işçisi şeklinde tarımda istihdam edilmesinden kaynaklanmaktadır (DPT, 2006).

Kırsal alanda kadınlar üretimde, eğitimde, sağlıkta, aile ilişkilerinde, beslenme konularında sorumluluk yüklenmektedir (Gülçubuk, 2014).

Kırsal alanda kadınının tarımsal üretime olan katkısına ilave olarak, ürünleri pazarlama aşamasında da sorumluluk üstlendiği görülmektedir. Kadınlar ürettikleri ürünleri bulundukları yerlerde kurulan semt pazarlarına çıkararak ürünlerin pazarlanmasında bizzat rol oynamaktadır. Tarımsal üretim işlerindeki yüklerine ilave olarak ürünlerinin pazarlanması işini de üstlenen kadınların emeği gözardı edilmemelidir. Dolayısıyla kadınların sosyo-ekonomik açıdan ele alınması ve ürettikleri ürünlerin fiyat ve kaliteleri ile ilgili görüşlerinin araştırılması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN İLGİLİ LİTERATÜRDEKİ YERİ

Araştırma kapsamında incelenen literatürlerde, kadınların üretim sürecine katılımı ve aile içi kararlarda etki derecesini ele alan çalışmalara (Gülçubuk, 2010; Kızılaslan ve Yamanoğlu, 2010; Kulak, 2011; Özdemir ve Yılmaz, 2010; Yılmaz vd. 2010; Kutlar vd. 2013;) rastlanılmıştır. Kadınlar ile ilgili yapılmış olan kırsal kalkınma, tarımsal yayım alanlarında çalışmalara rastlamak da mümkündür (Dal vd. 2009; Özçatalbaş ve Akçaöz, 2010; Oğuz vd. 2012; Oğuz ve Kan, 2012; Akpınar vd. 2004). Ayrıca kadınlarla ilgili istihdam, yoksulluk gibi konularda yapılmış olan çok sayıda araştırma mevcuttur. Bu çalışmaların amaçlarını ve sonuçlarını araştırmak ve özetlemek ayrı bir çalışma konusu böyle yapılacak bir çalışmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

3. MATERYAL VE METOT

Araştırmanın kapsamı, Çanakkale il merkezinde kurulan semt pazarlarında kendi yetiştirdiği ürünü pazarlayan kadın çiftçilerle sınırlandırılmıştır. Araştırmanın ana materyalini kadın çiftçilerden anket yoluyla elde edilen birincil nitelikli veriler oluşturmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili daha önceden yapılan çalışmaların sonuçları ve resmi istatistikler çalışmanın ikincil verilerini oluşturmaktadır.

Çanakkale ili Merkez ilçede altı farklı günde semt pazarı kurulmaktadır. Çalışmanın örneklemesi tam sayım yöntemine göre belirlenmiş ve bu pazarlarda görüşmeyi kabul eden 108 adet kadın çiftçi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sonucu elde edilen veriler sayı ve yüzde gibi temel yöntemler ve Logistik Regresyon Analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

4. ARAŞTIMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Kadın Çiftçilere ve Ailelerine Ait Genel Özellikler

Çalışma kapsamında görüşülen kadın çiftçilerin yaşları ortalama 48,7 yıl olarak bulunmuştur. Kadın çiftçilerin yaş aralığı 26 ile 87 yıl arasında değişmektedir. Kadın çiftçilerin tamamına yakını evli olup sadece 1 kadın çiftçi bekardır. Kadın çiftçilerin sahip olduğu çocuk sayısı ortalama 2 adet olup, çocuk sayısı 1 ile 5 arasında değişmektedir. Görüşülen kadın çiftçilerin hanelerinin nüfusu ortalaması 3,7 kişidir. Hane nüfusu en az 2, en fazla 13 kişidir. Hane nüfusu içinde, çalışan kişi sayısı ise ortalama olarak 2,28 kişidir. Hanelerde ağırlıklı olarak 2 kişi çalışmaktadır (%67,59). Kadın çiftçilerin %4,6'ü herhangi bir okul mezunu ve okur-yazar değildir. Kadın çiftçiler %74,07'lik bir oranla ağırlıklı olarak ilkokul mezunudur. Çalışmada görüşülen kadınların hanelerine ait aylık gelirleri sorulmuştur. Buna göre hanelerin %30,56'sının aylık geliri 1000 TL'nin altındadır. Bunu %25'lik oranla 1000-1500 TL, %24,07 ile 1501-2000 TL, %12,96 ile 2001-2500 TL, %4,63 ile 2501-3000 TL ve %2,78 ile >3000 TL gelir aralığı takip etmektedir. Hanelerin %33,3'ünün tarım dışı geliri varken, %66,7'sinin tek geçim kaynağı tarımsal üretimdir (Çizelge 4.1).

Çalışmada kadın çiftçilerle ilgili "ikamet edilen yer, oturulan evin mülkiyeti, sosyal güvence durumu, motorlu taşıt varlığı, motorlu araç kullanabilme durumu," konuları da ele alınmıştır. Buna göre kadın çiftçilerin yarısına yakını köylerde ikamet ederken (%49,07), %18,52'si ilçe merkezinde ve %32,41'i il merkezinde ikamet etmektedir. Çalışma kapsamında görüşülen kadın çiftçilerin yaşadıkları evin mülkiyetleri %72,22 oranında kendilerine ait, %4,63 oranında anne-babalarına ait ve %23,15 oranında kira olarak bulunmuştur. Kadınların %53,7'sinin sosyal güvencesi var, %46,3'ünün yoktur. Sosyal güvencesi olanların ise %20,7'si SSK, %75,9'u Bağ-Kur kapsamında sigortalı olup %3,4'ü diğer sigortalar kapsamındadır. Görüşülen kadınların %53,7'sinin ailesinde motorlu taşıt mevcuttur. Buna karşılık kadınların sadece %9,26'sı ehliyet sahibi olup motorlu taşıtları kullanabilmektedir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.1. Kadın Çiftçilerin Demografik Özellikleri

Özellik	Aralıklar	Sayı	%
Kadın çiftçinin yaşı	26-35	12	11,11
	36-45	30	27,78
	46-55	37	34,26
	56-65	26	24,07
	>65	3	2,78
Yaş	N=108 En küçük=26 En büyük=87 Ortalama=48,7 St. Sapma=10,3		
Medeni durum	Evli	107	99,07
	Bekar	1	0,93
Sahip olunan çocuk sayısı	1	6	5,83
	2	70	67,96
	3	21	20,39
	4	4	3,88
	5	2	1,94
Çocuk sayısı	N=103 En küçük=1 En büyük=5 Ortalama=2,28 St. Sapma=0,71		
Toplam hane nüfusu	2	29	26,85
	3	24	22,22
	4	33	30,56
	5	9	8,33
	6	4	3,70
	7	4	3,70
	9	3	2,78
	10	1	0,93
	13	1	0,93
Hane nüfusu	N=108 En küçük=2 En büyük=13 Ortalama=3,7 St. Sapma=1,9		
Hane nüfusu içinde çalışan nüfus	1	8	7,41
	2	73	67,59
	3	18	16,67
	4	7	6,48
	5	1	0,93
	6	1	0,93
Çalışan nüfus	N=108 En küçük=1 En büyük=6 Ortalama=2,28 St. Sapma0,8		
Eğitim seviyesi	Okuryazar	5	4,63
	İlkokul	80	74,07
	Ortaokul	14	12,96
	Lise	9	8,33
Hanenin aylık geliri	<1000	33	30,56
	1000-1500	27	25,00
	1501-2000	26	24,07
	2001-2500	14	12,96
	2501-3000	5	4,63
	>3000	3	2,78
Tarım dışı gelir varlığı	Var	36	33,3
	Yok	72	66,7

Çizelge 4.2. Kadın Çiftçilere Ait Genel Bulgular

Özellik	Aralıklar	Sayı	%
İkamet yeri	Köy	53	49,07
	İl/İlçe merkezi	55	18,52
	İl merkezi	35	32,41
Oturulan evin mülkiyeti	Kendilerine ait	78	72,22
	Ailelerine ait	5	4,63
	Kira	25	23,15
Sosyal güvence durumu	Var	58	53,7
	Yok	50	46,3
Motorlu taşıt varlığı	Var	97	89,81
	Yok	11	10,19
Ehliyet sahibi olma durumu	Var	10	9,26
	Yok	98	90,74

4.2. Kadın Çiftçilerin İşletmelerine Ait Genel Özellikler

Çalışmanın bu bölümünde görüşülen kadın çiftçilerin çiftçilik deneyimleri, sahip oldukları arazi ve hayvan miktarları, kira ile işlenen arazi miktarları ve işletmelerinde en fazla yetiştirilen ürünlerle ilgili bilgiler verilmiştir. Buna göre kadın çiftçilerin çiftçilik deneyimleri en az 1 yıl, en fazla 50 yıl olup ortalama 22 yıldır. Sahip olunan arazi miktarları 2 ile 200 dekar arasında değişmekte olup ortalama 29 dekar olarak bulunmuştur. Görüşülen kadınların 44 tanesi tarımsal üretim için tarla arazisi kiralamaktadır. Kiralanan arazi miktarı ise en az 3 dekar en fazla 70 dekar olup ortalama 19 dekar olarak belirlenmiştir. (Çizelge 4.3). Çalışmada kadın çiftçilere en fazla yetiştirdikleri ürün sorulmuştur. En fazla yetiştirilen ürünler; armut, bamya, biber, buğday, çilek, domates, elma, fasulye, ıspanak, karalahana, karnabahar, kayısı, kiraz ve marul olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 4.3. Tarımsal İşletmeler Ait Özellikler

Özellik	Aralık	Sayı	%
Deneyim (yıl)	1-10	20	18,52
	11-20	35	32,41
	21-30	39	36,11
	31-40	9	8,33
	41-50	5	4,63
Deneyim (yıl)	N=108 En küçük=1 En büyük=50 Ortalama=21,97 St. Sapma=11,31		
Sahip olunan arazi miktarı (da)	1-50	91	84,26
	51-100	15	13,89
	>100	2	1,85
Arazi miktarı (da)	N=108 En küçük=2 En büyük=200 Ortalama=28,88 St. Sapma=35,91		
Kira ile işlenen arazi mik. (da)	0-20	30	68,18
	21-50	12	27,27
	>50	2	4,55
Kiralanan arazi (da)	N=44 En küçük=3 En büyük=70 Ortalama=19 St. Sapma=16,38		

4.3. Kadın Çiftçilerin Ürünlerinin Fiyat ve Kalitelerine Bakış Açılarının Analizi

4.3.1. Fiyata Bakış Açıları

Çalışma kapsamında kadın çiftçilerin ürettikleri ürünlere yönelik düşünceleri ürünlerin fiyat ve kaliteleri açısından araştırılmıştır. Kadın çiftçilerin %64,81'inin ürünlerin satış fiyatlarından memnun olduğu görülmüştür. Kadın çiftçiler tarafından ürünler için belirlenen satış fiyatı gün içinde değişebilmektedir. Gün içinde ortalama olarak bir defa fiyat değiştirenlerin oranı %13,89, iki defa fiyat değiştirenler %73,15 ve üç defa fiyat değiştirenlerin oranı %12,96'dır. Kadın çiftçiler fiyat belirlerken rakiplerinin fiyatlarını takip etmenin yanı sıra müşterilerin tepkilerini de değerlendirmektedir. Kadın çiftçilerin %75,93'ü rakiplerinin fiyatlarını dikkate alarak fiyat değişimi yapmaktadır. Müşterilerinin tepkisini değerlendirerek fiyat değişimi yoluna giden kadın çiftçi oranı ise %57,41'dir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Kadın Çiftçilerin Ürün Fiyatları İle İlgili Görüşleri

Özellik	Aralık	Sayı	%
Ürünlerin istenilen fiyatlarından memnun olma durumları	Memnun	70	64,81
	Memnun değil	38	35,19
Gün içinde ortalama belirlenen fiyat sayısı	1	15	13,89
	2	79	73,15
	3	14	12,96
Rakiplerine bakarak fiyat değişimi yapma	Fiyatını değiştirenler	82	75,93
	Fiyatını değiştirmeyenler	26	24,07
Müşteri tepkisine göre fiyat değiştirme	Fiyatını değiştirenler	62	57,41
	Fiyatını değiştirmeyenler	46	42,59

Çalışmada kadın çiftçilerin ürün fiyatlarından memnun olma durumlarını etkileyen faktörler Logistik Regresyon Modeli ile analiz edilmiştir.

Lojistik Regresyon analizinin kullanım amacı, istatistikte kullanılan diğer model yapılandırma teknikleri ile aynıdır. Modelin amacı en az değişkeni kullanarak en iyi uyuma sahip olacak şekilde bağımlı ile bağımsız

değişkenler arasındaki ilişkiyi tanımlayabilen ve ekonomik olarak kabul edilebilir bir model kurmaktır (Cankurt, 2008).

Modelin bağımlı değişkeni kadın çiftçilerin pazarladıkları ürünlerin satış fiyatlarından memnun olma durumlarıdır (0:Fiyatlardan Memnun Olmayanlar, 1:Fiyatlardan Memnun Olanlar). Bağımlı değişkenin açıklanmasında kullanılan bağımsız değişkenler ise yaş (yıl), eğitim (yıl), hane nüfusu (kişi), hanede çalışan nüfus (kişi), gelir (TL/ay), tarım dışı gelir varlığı (0: Yok, 1:Var), ikamet yeri (1:İl/İlçe Merkezi, 2:Köy), çiftçilik deneyimi (yıl), sahip olunan arazi miktarı (da), doğal üretim yapma durumu (0:Yapmayan, 1: Yapan), işletmede kayıt tutma durumu (0:Tutmayan, 1:Tutan), tarımsal üretimle ilgili eğitim alma durumu (0:Almayan, 1:Alan) ve gün içinde ürün fiyatlarını değiştirme sayısıdır (1:Fiyatı bir kere değiştiren, 2:Fiyatı iki kere değiştiren, 3:Fiyatı üç kere değiştiren).

Likelihood ratio testi modelin istatistiki olarak geçerli olduğunu göstermektedir (X^2:50.46, p:0.0000). Analiz sonucuna göre hane nüfusu, tarım dışı gelir varlığı, çiftçilik deneyimi, doğal üretim yapma ve gün içinde fiyatları değiştirme faktörleri kadın çiftçilerin ürün fiyatlarından memnun olmaları üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Hane nüfusunun, ürün satış fiyatlarından memnun olma üzerindeki etkisinin negatif olduğu saptanmıştır. Hane nüfusu arttıkça fiyat memnuniyeti azalmaktadır. Hane nüfusunun bir kişi artması kadın çiftçilerin fiyatlardan memnun olma olasılıklarını %5,6 azaltmaktadır.

Hanelerin tarım dışı gelire sahip olmaları ile kadın çiftçilerin ürün fiyatlarından memnun olmaları arasındaki ilişki de negatif yöndedir. Tarım dışı geliri olanlar olmayanlara göre fiyatlardan daha az memnundur. Tarım dışı gelirin olması ürün fiyatlarından memnun olmayı düşürme olasılığı %22'dir.

Kadın çiftçilerin çiftçilik deneyimleri ile ürünlerinin satış fiyatlarından memnun olma durumları arasındaki ilişki pozitif yönde bulunmuştur. Çiftçilik deneyim arttıkça fiyatlardan memnuniyet de artmaktadır. Çiftçilik deneyiminin 10 yıl artması ürün fiyatlardan memnun olma eğilimini %12 artırmaktadır.

Kadınların tarımsal üretim sürecinde ilaç ve gübreyi hiç kullanmamaları ya da çok az kullanmaları olarak tanımlanan doğal üretim yapma durumu ile ürün fiyatlarından memnun olma arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Doğal üretim yapıyor olma fiyatlardan memnun olma eğilimini %48 azaltmaktadır.

Tarımsal üretim teknikleri konusunda eğitim alma durumu ile fiyatlardan memnun olma arasındaki ilişki ters yönlüdür. Tarımsal eğitim almış olmak fiyatlardan memnun olmayı %33 azaltmaktadır.

Ayrıca kadın çiftçilerin gün içinde ürün fiyatlarını birden fazla değiştiriyor olmaları fiyattan memnun olma eğilimlerini %40 azaltmaktadır. Yani kadın çiftçiler fiyatlardan memnun olabilmek için gün içinde farklı fiyatlar belirlemektedir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Kadın Çiftçilerin Ürün Fiyatlarına Bakışlarıyla İlgili Logit Model Tahminleri

Bağımlı değişken: Ürün Fiyatlarından Memnun Olma (0: Memnun değil, 1:Memnun)					
Bağımsız değişkenler	**Katsayı**	**Standart hata**	**z- değeri**	**p-değeri**	**Eğim**
Sabit	9.32472	2.98702	3.1217	0.00180	
Yaş	-0.0444451	0.0331169	-1.3421	0.17957	-0.0081945
Eğitim	0.0372825	0.371906	0.1002	0.92015	0.00687391
Hane nüfusu	**-0.305692**	**0.166809**	**-1.8326**	**0.06686***	**-0.0563614**
Hanede çalışan nüfus	0.226208	0.386421	0.5854	0.55828	0.0417067
Hanenin aylık geliri	-0.189286	0.234075	-0.8087	0.41871	-0.0348993
Tarım dışı gelir varlığı	**-1.11333**	**0.665446**	**-1.6731**	**0.09431***	**-0.221824**
İkamet yeri	-0.0321279	0.369791	-0.0869	0.93077	-0.00592353
Çiftçilik deneyimi	**0.0672401**	**0.0301422**	**2.2308**	**0.02570****	**0.0123973**
Sahip olunan arazi mik.	-0.00782787	0.0070526	-1.1099	0.26703	-0.00144325
Doğal üretim yapma	**-2.72004**	**0.707864**	**-3.8426**	**0.00012*****	**-0.489129**
İşletmede kayıt tutma	0.372111	0.710605	0.5237	0.60052	0.0657789
Üretimle ilgili eğitim alma	**-1.4812**	**0.878226**	**-1.6866**	**0.09168***	**-0.3302**
Gün içinde fiyat değiştirme sayısı	**-2.21909**	**0.670728**	**-3.3085**	**0.00094*****	**-0.409142**
X^2	50.4681 [0.0000]				

*** : %1 önem derecesi, ** : %5 önem derecesi, * : %10 önem derecesi

4.3.2. Kaliteye Bakış Açıları

Çalışmada kadın çiftçilerin tarımsal üretim sürecinde ilaç ve gübre kullanım tutumları da araştırılmıştır. Kadın çiftçilere doğal koşullarda ve doğa dostu materyaller ile üretim yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Doğal üretim yapma durumu kadınlara "tarımsal üretim sürecinde ilaç ve gübreyi ya hiç kullanmamak yada çok az düzeyde kullanmak olarak açıklanmıştır. Kadın çiftçilerin %48,15'i doğal üretim/doğal üretime yakın üretim yapmaktadır. Bu kadın çiftçiler ilaç ve gübreyi ya hiç kullanmamakta (%73,08) yada az düzeyde kullanmaktadır (%26,92). Kadın çiftçilerin %51,85'i ise tarımsal üretim yaparken ilaç ve gübre kullanımında herhangi bir kısıtlamaya gitmemektedir. Çalışma kapsamında görüşülen kadınların %28,70'inin işletmesinde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler kayıt altına alınmaktadır. Kadınların %12,03'ü tarımsal ürünlerin üretimi ile ilgili eğitim programlarına katılmışken, bu tür eğitimlere katılmayanların %40'ı eğitimlere katılmak istemektedir.

İyi Tarım Uygulamaları çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile güvenilir ürün arzının sağlanması için gerçekleştirilen tarım uygulamalarıdır (Anonim, 2014). Çalışmada kadınlara İyi Tarım Uygulamaları kavramından haberdar olup olmadıkları sorulmuştur. Kadın çiftçilerin %57,04'ünün İTU kavramından haberdar olmadığı görülmüştür. Ayrıca görüşülen kadın çiftçilerin %33,33'ünün işletmelerinde sertifikalı fide yada fidan kullandığı saptanmıştır (Çizelge **4.**6).

Çizelge 4.6. Kadın Çiftçilerin Ürün Kalitesi İle İlgili Görüşleri

Özellik	Aralık	Sayı	%
Doğal üretim/doğal üretime yakın üretim yapma durumu	Yapan	52	48,15
	Yapmayan	56	51,85
Doğal üretim/doğal üretime yakın üretim yapma şekli	İlaç-gübreyi kullanmayanlar	38	73,08
	İlaç-gübreyi az kullananlar	14	26,92
Kayıt tutma durumu	Tutan	31	28,70
	Tutmayan	77	71,30
Tarımsal ürün yetiştirmek ile ilgili eğitim alma durumu	Alan	13	12,03
	Almayan	95	87,96
Eğitim almayanların eğitim alma isteme durumu	İsteyen	38	40
	İstemeyen	57	60
İyi Tarım Uygulamaları kavramını bilme	Bilen	46	42,6
	Bilmeyen	62	57,4
Sertifikalı fide-fidan kullanma durumu	Kullanan	36	33,33
	Kullanmayan	72	66,66

Çalışmada kadın çiftçilerin ilaç ve gübre kullanım düzeyini etkileyen faktörler yani doğal üretim yada doğal üretime yakın üretim yapma durumunu etkileyen faktörler Logistik Regresyon Modeline ile analiz edilmiştir. Modelin bağımlı değişkeni kadın çiftçilerin doğal üretimi yapma durumlarıdır (0:Doğal Üretim Yapmayanlar, 1:Doğal Üretim Yapanlar). Çizelge 7'de gösterildiği gibi doğal üretim yapanlar tarımsal ilaç ve gübreyi hiç kullanmayanlar veya çok az düzeyde kullananlar olarak tanımlanmıştır. Bağımlı değişkenin açıklanmasında kullanılan bağımsız değişkenler ise yaş (yıl), eğitim (yıl), hane nüfusu (kişi), hanede çalışan nüfus (kişi), gelir (TL/ay), tarım dışı gelir varlığı(0: Yok, 1:Var), ikamet yeri (1:İl/İlçe Merkezi, 2:Köy), çiftçilik deneyimi (yıl), sahip olunan arazi miktarı (da), işletmede kayıt tutma durumu (0:Tutmayan, 1:Tutan), tarımsal üretimle ilgili eğitim alma durumu (0:Almayan, 1:Alan), İyi Tarım Uygulamaları kavramını bilme durumu (0:Bilmeyen, 1:Bilen), Sertifikalı fide/fidan kullanma durumudur (0:Kullanmayan, 1:Kullanan).

Likelihood ratio testi modelin istatistiki olarak geçerli olduğunu göstermektedir (X^2:33.85, p:0.0022). Aylık gelir, ikamet yeri, tarımsal üretim konusunda eğitim almış olma ve İyi Tarım Uygulamaları hakkında bilgi sahibi olma durumu kadın çiftçilerin doğal üretim yapmaları üzerinde etkilidir.

Aylık gelir arttıkça doğal ürerim yapma eğilimi azalmaktadır. Yani gelirin düşük olmasından dolayı kadın çiftçiler kimyasal kullanmayı tercih etmemektedirler. Gelir arttıkça kimyasal kullanma olasılığı artmaktadır. Gelirin 100 TL artması doğal üretim yapma olasılığını %58 azaltmaktadır.

Kadın çiftçilerin köyde ikamet ediyor olmaları doğal üretim yapma eğilimlerini %32 oranında artırmaktadır. Yani köyde yaşayanlar il yada ilçe merkezinde yaşayanlara göre daha az ilaç ve gübre kullanmaktadır.

Tarımsal üretim teknikleri konulu eğitimlere katılan kadın çiftçilerin doğal üretim yapma eğilimleri katılmayanlara göre daha fazladır. Tarımsal konularda eğitim almış olma durumu doğal üretim yapma eğilimini %51 artırmaktadır.

İyi Tarım Uygulamaları hakkında ilgi sahibi olma durumu ile doğal üretim yapma arasındaki ilişki negatif yönlüdür. İTU kavramını bilenlerin doğal üretim yapma olasılığı İTU kavramını bilmeyenlere göre %33 daha azdır (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Kadın Çiftçilerin Ürün Kalitesine Bakışlarıyla İlgili Logit Model Tahminleri

Bağımlı değişken: Doğal üretim yapma (0: Yapmayan, 1:Yapan)					
Bağımsız değişkenler	**Katsayı**	**Standart hata**	**z- değeri**	**p-değeri**	**Eğim**
Sabit	-1.80189	1.86498	-0.9662	0.33396	
Yaş	0.0131042	0.0259714	0.5046	0.61387	0.00326626
Eğitim	-0.361649	0.350968	-1.0304	0.30281	-0.0901421
Hane nüfusu	-0.0619671	0.145742	-0.4252	0.67070	-0.0154455
Hanede çalışan nüfus	0.422401	0.342047	1.2349	0.21686	0.105285
Hanenin aylık geliri	**-0.384732**	**0.19696**	**-1.9534**	**0.05078***	**-0.0958956**
Tarım dışı gelir varlığı	0.527776	0.54662	0.9655	0.33428	0.131169
İkamet yeri	**1.2953**	**0.508697**	**2.5463**	**0.01089****	**0.322857**
Çiftçilik deneyimi	-0.0156626	0.0238626	-0.6564	0.51159	-0.00390396
Sahip olunan arazi mik.	0.00367287	0.00665438	0.5519	0.58098	0.000915474
İşletmede kayıt tutma	-0.325353	0.635366	-0.5121	0.60860	-0.080519
Üretimle ilgili eğitim alma	**2.67692**	**0.947027**	**2.8267**	**0.00470*****	**0.510512**
İyi tarım uygulamaları kavramını bilme	**-1.39777**	**0.556273**	**-2.5127**	**0.01198****	**-0.332522**
Sertifikalı fide/fidan kullanma	0.794169	0.623333	1.2741	0.20264	0.195949
X^2	33.8563 [0.0022]				

*** : %1 önem derecesi, ** : %5 önem derecesi, * : %10 önem derecesi

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda tespit edilen önemli bulgular şu şekildedir; kadın çiftçilerin yaşı ortalama 48 yıl, sahip olunan çocuk sayısı ortalama 2, ortalama hane büyüklüğü 3,7 kişi, bu hanelerde ortalama çalışan kişi sayısı 2,28 kişidir. Kadınlar ağırlıklı olarak ilkokul mezunudur (%74,07). Kadınların yarıya yakını köylerde (%49,07) diğer yarısı da (%50,93) il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Ailelerin yaklaşık %80'inin aylık geliri 2000 TL'ye kadardır. Kadınların yarıya yakınının sosyal güvencesi yoktur (%46,3). Kadınların çiftçilik deneyim yılları ortalama olarak 22 yıldır. Kadınların sahip oldukları arazi miktarı ortalama 29 dekardır. Kadınların yarıya yakını tarımsal üretim sürecinde gübre ve ilacı ya hiç kullanmamakta ya da çok az düzeyde kullanmaktadır (%48,15). Ayrıca kadınların %67'si fide ve fidan kullanırken sertifika şartı aramamaktadır.

Türkiye'de kırsal kesimde görülen eğitim düzeyinin, sahip olunan ortalama arazi büyüklüğünün düşük olması sorunları Çanakkale ilindeki semt pazarlarındaki kadın çiftçiler içinde geçerlidir. Bu aşamadaki öneri sadece bu çalışma kapsamındaki çiftçiler için değil tüm çiftçiler açısından eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve arazi parçalanmalarının önüne geçecek önlemlerin alınmasıdır.

Bir diğer önemli konu, kadın çiftçilerin aylık gelirlerinin düşük olmasıdır. Kadın çiftçilerin yarıya yakını tarımsal üretimde ilaç ve gübre kullanmadığına göre gerekli eğitimlerin verilmesiyle bu çiftçilerin organik tarıma yönelmelerinin mümkün olacağı düşünülmektedir. Eğer mevcut şartlar organik tarım yapmaya müsait değilse kadın çiftçiler İyi Tarım Uygulamaları kapsamında üretime yönlendirilmelidir. Bu vesileyle ürünlerine İTU sertifikası alan kadın çiftçilerin ürünlerini daha iyi fiyata pazarlayabilme şansına sahip olacağı düşünülmektedir. Doğal üretim yapmayanlar, doğal üretim yapanlara göre fiyatlardan daha memnun görünmektedir. Kadınlar İTU hakkında bilgilendirilmeli, İTU ürünlerinin daha yüksek gelir getireceği bilinci yaygınlaştırılmalıdır.

Tarımsal üretimle ilgili eğitim alma durumu ürün fiyatlarından memnun olma eğilimini düşürmektedir. Bu durum daha bilinçli üretim yapanların fiyat konusunda daha dikkatli/duyarlı olduğunu göstermektedir. Bu noktada kadın çiftçilere tarımsal üretim teknikleri konusunda da eğitimler verilmesi önerilmektedir.

Tarımsal gelirin düşük olduğu gerçeği karşısında tarım dışı geliri olmayanların tarım dışı geliri olanlara göre fiyatlardan daha memnun olmaları ve çiftçilik deneyimi daha fazla olanların deneyimi az olanlara göre ürün fiyatlarından daha memnun olmaları kadın çiftçilerin hayat koşulları karşısında pozitif bir yaklaşım sergiledikleri ve kanaatkar oldukları şeklinde yorumlanabilir. Fiyatlardan memnun olmayanlar ise gün içinde ürünlerine farklı fiyatlar vererek fiyatları değiştirmeyi tercih etmektedir.

Analiz sonuçlarına göre ailelerin gelirleri arttıkça ilaç ve gübre kullanmayı tercih etmektedirler. İlave olarak tarımsal üretim teknikleri konusunda eğitim alanların daha az kimyasal kullanma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Yukarıda değinildiği gibi bu konuda da sadece çalışma kapsamındaki çiftçiler için değil tüm çiftçileri

kapsayan eğitim programlarıyla tarımsal üretimde kimyasal kullanım bilinci sağlıklı ürün, sağlıklı toplum ve daha fazla gelir için artırılmalıdır.

6.KAYNAKLAR

Akpınar, N., Talay, İ., Ceylan, C. ve Gündüz, S. 2004. Rural Women And Agrotourısm In The Context Of Sustaınable Rural Development: A Case Study From Turkey. Kluwer Journal 6: 473–486.

Anonim, 2014. İyi Tarım Uygulamaları Hakkında Yönetmelik. 27778 Sayı ve 7 Aralık 2010 tarihli Resmi Gazete. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/12/20101207-4.htm [Ulaşım: 15 Mayıs 2014]

Cankurt, M. 2008. Aydın Yöresinde Çiftçilerin Traktör Talebi, Kullanım Memnuniyeti Ve Satın Alma Davranışlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Tarım Ekonomisi ABD Doktora Tezi. s.103.

Dal, B., Ulukapı, K. ve Demiral, S. 2009. Kırsal Kesimde Kadın ve Çevre İlişkisi. Uluslar arası Kadın Kongresi. 13-16 Ekim 2009. s.708.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2006. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Belgesi. S.8.

Gülçubuk, B., 2010. The Dimensions Of Women's Contribution To The Workforce In Agriculture: The Turkey Case. International Business & Economics Research Journal. Volume 9, Number 5.

Gülçubuk, B., 2014. "Kadın Çiftçi Eğitimi" Broşürü. Aile ve SosyalPol,t,kalar Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği protokolü. http://www.tzob.org.tr/Portals/0/Dokumanlar/Kitap_Brosur/Tarim_Bakanligi_Kooperatifcilik.pdf

Kızılaslan, N. ve Yamanoğlu, A. 2010. Kırsal Alanda Kadınların Tarımsal Üretime ve Aile İçi Kararlara Katılımı: Tokat İli Örneği. Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 3, Sayı 13.

Kulak, E. 2011. Tarımsal Üretim Süreçlerindeki Değişimin Kırsal Alanda Kadın İstihdamına Etkileri: 1980 Sonrası Gelişmeler. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi. ISBN: 978-975-19-5053-6.

Kutlar, İ., 2009."Kırsal Alanda Kadının İşgücüne ve Kararlara Katılımının Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi".Uluslar arası Multidisipliner Kadın Kongresi 13-16 Ekim 2009,İzmir.

Kutlar, İ., Turhanoğulları, Z. ve Kızılay, H., 2013. Kırsal Alanda Kadınların İşgücüne ve Kararlara Katılımını Etkileyen Sosyo Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi: Burdur İli Örneği. TEPGE Yayın No: 218. ISBN: 978-605-4672-43-1. s: 1.

TUİK, 2014. Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları. URL: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 [Ulaşım: 01 Nisan 2014].

Oğuz, C. ve Kan, A. 2012. Identification of Rural Women's Priority Problems in Agricultural Production and The Effects of These Problems on Poverty; the Case Study Yaylacık Village of Konya in Turkey. 2012 International Conference on Environment, Chemistry and Biology IPCBEE vol.49 (2012).

Oğuz, C., Yener, A. ve Haryadi, H. 2012. Agricultural Extension Activities: A Study on the Possibilities of Rural Women. Case Study in Konya, Turkey. Bulletin UASVM Horticulture, 69(2)/2012.

Özçatalbaş, O ve Akçaöz, H. 2010. Rural women and agricultural extension in Turkey. Journal of Food, Agriculture & Environment Vol.8 (1) : 261-267.

Özdemir, G. ve Yılmaz, E. 2010. Kadın Girişimciliği ve Kooperatifler. Uluslar arası II. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu. 1-2 Ekim 2010. İğneada-Kırklareli.

Yılmaz, E., Özdemir, G., Oraman, Y. ve Konyalı, S. 2010. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Sürece Katılmaları ve Örgütlenme Yaklaşımları. Uluslar arası II. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu. 1-2 Ekim 2010. İğneada-Kırklareli.

Tarım Ekonomisi Bilimi Açısından Köyden Kente Göç

E. Güreşci[1]

[1]*Yrd.Doç.Dr.Ahi Evran Üniv. İ.İ.B.F. Kırşehir*
E-posta: ispir_ert@hotmail.com

ÖZET
Köyden kente göç, ekonomik ve sosyal yönü olması münasebetiyle genellikle sosyal bilimler disiplinini çerçevesinde ele alınıp incelenebilmektedir. Konunun iktisat, işletme, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, hukuk vs. gibi birçok bilim dalı ile yakın alakası olduğu bilinmektedir. Bütün bu bilim dalları, köyden kente göçü insan ilişkileri, toplumsal yapı ve değerleri açısından ele almaktadır. Köyden kente göç konusu, nedenleri ve sonuçları ile birlikte ele alındığında, kırsal toplumu önemli ölçüde ilgilendiren bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Kırsal toplumun genel ekonomik yapısı ve yaşam tarzını belirleyen temel etkenin tarım olması, köyden kente göçün tarımsal yönünü ön plana çıkartmaktadır. Bu yön tarımsal üretim, pazarlama, tarımsal işletmecilik, tarım politikaları ve yayımı gibi yönleriyle Tarım Ekonomisi bilim dalını da yakından ilgilendirmektedir. Bu çalışmada, köyden kente göçün Tarım Ekonomisi ile olan ilişkisi, sebep ve sonuç ilişkileri yönünden ortaya konulması ve köyden kente göç meselesinde Tarım Ekonomisinin konumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır.
Anahtar Kelimeler: Göç, köyden kente göç, tarım, Tarım Ekonomisi

The Migration to City from Village in Terms of Agricultural Economics Science

ABSTRACT
The migration to city from village is generally investigated in accordance with social sciences because of its economic and social way. The argument is known to be to immediate concern with economics, enterprise, sociology, psychology, politic science, law and other many sciences branches. The all science branches are undertaken the migration to city from village in terms of human relationships, social structure and valuation. The migration to city from village is understood to be a dramatically interesting subject to rural society. The agricultural way of the migration to city from village is loomed large because of agricultural that is the main effect to identified of the general economic structure and the way of life of the rural social. The way is also interested intimate to the agricultural economics in the direction of the agricultural product, marketing, agricultural enterprise, agricultural policy and issue. In this study is aimed to be determining to position of the Agricultural Economics in the migration to city from village problem and to reveal in terms of result and cause relationship with the agricultural economics of the migration to city from village.
Keywords: Migration, the migration to city from village, agricultural, Agricultural Economics

1. GİRİŞ

Köyden kente göç, kırsal bir yerleşim birimi olan köyden bireyin ya da bireylerin kente olan göçünü ifade etmektedir. Bu tür bir göç, bireyin daimi olarak kentte ikamet edip orda yaşamak ümidiyle gerçekleştirmiş olduğu hareketliliği ortaya koymaktadır [Güreşci, 2010; Koçak ve Terzi, 2012; Zhang and Song, 2003]

Köyden kente göç, köy-kent yerleşim birimleri arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıklar dikkate alındığında, bir ülke veya bölge için kayda değer bir gelişme olduğu sonucuna varılabilir [Çelik, 2006; Güreşci, 2011]. Bu yüzden köyden kente göç, toplumsal değişim ve gelişmenin de anlaşılabilmesi veya ortaya konulması açısından son derece önemlidir.

İnsanoğlu var olduğu günden beri sürekli olarak yaşamış olduğu yeri terk etme gereği duymuştur. Bu gereklilik, ilkel toplumlarda daha çok yiyecek arama, barınma veya korunma güdüsüyle yapıldığı tahmin edilmektedir. Sonraki yıllarda, tarımı keşfeden insanların zamanla yerleşik hayata geçtikleri ve tarım toplumu şeklinde kendilerine yeni yerleşim birimleri oluşturduğu bilinmektedir. İlk köy toplumlarının oluşumu tarımsal karakterli olan yaşamı da beraberinde getirmiş ve bu uzun süreç sanayi devrimi ile birlikte gün be gün değişime uğramış ve köyden farklı yeni yerleşim birimlerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu yerleşim birimleri daha kalabalık, hiyerarşik mesleki sınıfların oluştuğu, yönetim birimi olan, asker, bürokrasi, din adamı, tüccar ve aristokratların oluşturduğu şehirler olarak nitelendirilebilmektedir.

1700'lü yılların sonunda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi dünya tarihini ekonomik, sosyal ve siyasi yönden baştanbaşa değiştiren gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerden birisi de nüfusun hızla kırsal alandan kentlere doğru yönelmesi şeklinde olmuştur. Böylece dünya tarihinde ilk kez, kentleşme hızı giderek artmış ve kırsaldaki nüfusu kendisine doğru çekmeye başlamıştır. Bu durum kırsal göç veya köyden kente göç olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Sanayileşme süreci beraberinde ekonomik gelişmeleri ve kır toplumun çözülmesini de getirmiştir [Bairoach and Goertz, 1985]. Ancak zamanla bu tür bir nüfus hareketliliğini kentler sindiremez duruma gelince ortaya kocaman dev sorunlar çıkmıştır. Bu sorunlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde başta kentlerde olmak üzere toplumun her kesimine yansıyan ekonomik ve sosyal sorunların doğmasına neden olmuştur.

Ekonomik ve sosyal gelişmeler bir sorun olsun ya da olmasın birçok insanın ilgisini çekmektedir. Bu ilgi, bu tür bir gelişmenin sebebi ve sonuçları üzerinde araştırma isteğini de ortaya koymuştur. Bu istek, uzun yıllar akademik çevrelerce araştırılmış, konuya yeni ve bilimsel bir bakış açısın da geliştirilmesine neden olmuştur.